

Драган Томић

1914–2014

Пошћуј, синко, гробове нејријатеља

Пре шездесет и кусур година у мом травнотом, пространом дворишту у Шеварицама у Мачви снег се прво отапао на хумкама. Било их је десетак разбацаних, две, три у ћошковима авлије. Издигнуте изнад траве на првом пролећном сунцу су се брзо сушиле и биле су топле. Волео сам да седим на њима и разбацујем ситну, топлу земљу.

Баба Наја би ме увек грдила и терала са њих говорећи: “Поштуј, синко, гробове нејријатеља”.

Као дете и дечак нисам баш добро сватао смисао њених речи. А ни у школи нам учитељи, наставници и професори нису причали о томе.

Тај ужасни рат започет пре сто година баш у у мојој родној Мачви и мојој прелепој авлији помињан је тек тако узгред. А пре сто година је лето у Мачви и мом селу било мирно све до половине августа, пуно неке топле благиности. И много се радило. Моји преци, лепе жене, кошчати, мишићави, жилави, радом утегнути мушкарци на време су поорали, засејали пролетње усеве, окопали кукуруз, пожњели и оврли пшеницу. Август је. Тешки радови су прошли. Преостало је да се из шуме довуку дрва и припреми огрев за зиму,

а у јесен поберу кукурузе. И да се струкови кудеље у сноповима потопе и укиселе у Сави, побелели осуше и у ступама претворе у влакна која ће се очистити од поздера а потом опрести, основати на разбоју и од њих изаткати платна за постељу, пешкире, кошуље, гаће...

Док је баба, тада млада, лепа жена од тридесетак и нешто година са мојим дедом Илијом, наочитим, мишићавим мужем, иначе краљевским гардисом, сведоком краљевог масакра 1903. полагала снопље кудеље у плитку, чисту савску воду, а њихових тринаесторо деце се играло на топлом песку, са пречанске стране је Србин (или неко које је говорио српски) довикивао:

“Јебо вас краљ Пера!”

Мој деда се наоцстрешо и продорним баритоном узвратио:

“Јебо вас Пречане ваш Врања Јосиф!”

За моју бабу Нају је то био повод за Велики рат и сва страдања која су је убрзо снашла. За друге приче није знала нити је у тадашње време могла да зна. Само је начула да су из Прека ономад прешли неки војници који говоре српски али им је униформа чудна. Зачудила се кад јој је мој деда Илија

наредио да бежи са децом у шуму у Лугу њиховој колеби на Сави:

“Ја одох опет у неки рат, а ти чувај децу док се не вратим”.

Упитала је с ким опет ратују.

“Ваљда са они Врањиним из Прека што нам грде краља Перу”, одговорио је.

И мој деда оде у рат, а баба Наја са тринеасторо деце колеби у Луг десет километара удаљеној од куће. Тек тад није знала шта се около догађа. Чула је далеке пуцње и грување топова. Често је погледала према Церу који се назирао кроз топао, устрептали ваздух. Наишла је нека комшиница и упитала је:

“Зар ти не знаш?”

“Шта да знам?”

“Авлије су нам пуне изгинулих швапских војника, оних у чудним униформама. Ја сам своје закопала, а твоји ће се распасти. Нећеш имати где да се са децом вратиш.”

Оставила је децу да их јетрва чува, а онда је тих десетак километара до села откасала да позакопава лешеве непријатеља.

Није прошло ни две недеље кад се недалеко од колибе са Чеврнтије зачула пуцњава и потмула ломњава. Изашла је на Саву да види шта се то тамо догађа. Имала је шта да види. Откинути понтони, лешеве српских војника, подављени коњи. Све је то плутало низ Саву и тонуло пред њеним очима. Убрзо се распитала и сазнала да је тог дана на том месту пукао понтонски мост и да су изгинули и подавили се хиљаде српских војника који су били прешли у Срем да гоне непријатеље.

А крајем октобра је знала чија се војска вратила из Прека у Мачву. Брзо се пронео глас да стрељају, силују, вешају сваког на кога наиђу, да не штеде ни децу и одојчад, да пљачкају, руше и пале све куда прођу. Додуше, није мо-

гла да зна да тамо неки Чех Ервин Егон Киш освајајући педаљ по педаљ Мачве описује празне и опустошене куће и дворишта мачванских сељака који су се дали у бежанију према средишту Србије, њихове качаре пуне буради са ракијом. И она је кренула за својим народом не знајући куда се упутила. Вукла је за собом својих тринеасторо деце са две јетрве и њиховом децом. Насумце су грабиле према Крагујевцу сахрањујући уз пут децу која су умирала од тифуса, изнемоглости, глади и хладноће. За тих месец и нешто дана у бежанији, до Чумића је сахранила својих једанесторо деце и још петоро својих јетрва.

Кад се после Колубарске битке вратила само су у њеној авлији на свом месту били гробови непријатеља, а све друго је било спаљено и опљачкано.

Деда Илијин повратак са Солунског фронта је дочекала у Лугу код колибе са двоје преостале деце, са мојим оцем Тихомиром кога су Немци стрељали у Шапцу као партизана који је са четницима учествовао у ослобађању града (издао га поп) и са мојом тетком Катарином коју једино памтим.

Баба Наја је мирно умрла 1953. године не сазнавши да је 6. септембра 1914. својим очима гледала погибију 6.282. српских подофицира и војника и 84 официра који су на захтев савезника гурнути преко Саве у Срем и тако жртвовани неупоредиво јакој аустроугарској армади. Ни ја до скоро нисам знао да је у Мачванском срезу 1910. године живело 63.381 становника, а по Аустријском попису 1916. је недостајало 21.000 претежно деце, жене и старца. Сазнао сам да је у мом родном селу за прве две године Великог рата од 1493 сељака преживело само 918, а убијено је или помрло 575 или 39%.

Нека им је вечна слава!